

Instytut Pamięci Narodowej - Archiwum

<https://archiwum.ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/26882,Opor-wobec-systemu-komunistycznego-w-Polsce-1944-1989-dyskusja-panelowa-Wilno-18.html>
02.03.2026, 06:47

Opór wobec systemu komunistycznego w Polsce 1944-1989 - dyskusja panelowa, Wilno, 18 marca 2003 r.

W dyskusji zorganizowanej przy okazji otwarcia wystawy „Grudzień 1970” w Domu Kultury Polskiej w Wilnie udział wzięli historycy IPN: prof. dr hab. Jerzy Eisler, dr hab. Paweł Machcewicz (dyrektor Biura Edukacji Publicznej IPN), dr Piotr Niwiński (IPN Gdańsk) i dr Janusz Marszałec (IPN Gdańsk). Dyskusję poprowadził dr Jarosław Wołkonowski z Universitas Studiorum Polona Vilnensis, prezes Stowarzyszenia Naukowców Polaków na Litwie.

Jako pierwszy wystąpił dr Niwiński nakreślając skalę oporu podziemia zbrojnego, ugrupowań politycznych, konspiracji młodzieżowej oraz pozainstytucjonalnych form sprzeciwu wobec sowietyzacji Polski w latach 1944-1956. Jako przykład spontanicznego, pozainstytucjonalnego oporu wobec komunizmu uznał tzw. szeptaną propagandę i dowcipy polityczne.

Prof. Eisler, odnosząc się do „polskich miesięcy” lat 1968, 1970 i 1980, dokonał systematyzacji form oporu wobec totalnego państwa w szerokiej perspektywie historii Europy Środkowo-Wschodniej. Dokonał też analizy postaw społecznych w Polsce, charakteryzując specyficzne cechy narodowe i odnosząc je do innych nacji bloku sowieckiego.

Dr Machcewicz zastanawiał się nad fenomenem roku 1956, który nazwał zrywem noszącym ewidentne cechy powstania narodowego. Pamięć tego zrywu - ostatniego w dziejach Polski - żyła w następnych latach, inspirując społeczeństwo do dalszego oporu.

Dr Marszałec przedstawił długie trwanie legendy Armii Krajowej w PRL. Scharakteryzował ideową inspirację etosem AK, jak również bezpośrednie odwoływanie się do doświadczeń żołnierzy armii Państwa Podziemnego w kwestii technik konspiracyjnych, języka czy symboliki (np. znaki „Solidarności Walczącej” miały swój pierwowzór w symbolu „Polski Walczącej”).

Dyskusję podsumował dr Wołkonowski, odwołując się do doświadczeń oporu Polaków na Wileńszczyźnie po II wojnie światowej.